

Reviews

Бәяләмә һәм күзәтүләр

Рецензии и обзоры

DOI: 10.26907/2311-2042-2023-20-1-171-174

**REVIEW OF NAKI ISANBET'S COLLECTION: POPULAR SCIENCE
COLLECTION / COMPILED BY: M. KHABUTDINOVA. KAZAN: YIYYN,
2021. 736 P. ("PERSONALITIES" SERIES)**

Marcel Khaernasovich Bakirov,
Kazan Federal University,
18 Kremlyovskaya Str., Kazan, 420008, Russian Federation,
bakirovvolk@mail.ru.

The article is in the nature of a review of the popular science collection "Naki Isanbet", published by the publishing house "Nyen" in 2021. The value of this publication is that it includes materials that were not previously published due to censorship. The range of scientific articles included in the collection allows us to form an idea of the multifaceted scientific activity of the scientist-encyclopedist Naki Isanbet. Autobiographical and documentary materials eliminate "white spots" in the history of the Tatar people.

Key words: Tatar culture, heritage, Naki Isanbet, Mileusha Khabutdinova, ЖYen Foundation

The name of Naki Isanbet has long occupied its serious and honorable place in Tatar literature and culture. Nevertheless, his identity still remains unclear and the scale of personality has not been studied in such depth and scope as he deserves, due to the complexity of the time in which he lived. This research gap was caused by the change of the traditional process of the national development and the changing of landmarks.

This collection contains materials [1] that allow us to objectively and seriously study the personality of Naki Isanbet, the complex historical environment of the first half of the 20th century, including the literary development. It should be noted that this work is characterized by an original structure and composition.

Surely, the compiler shows Naki Isanbet as a multi-faceted writer and a scholar, gives assessment of the stages of his life, his relations with the luminaries of the era, including Galmjan Ibragimov. The materials concerning other personalities were compiled according to the chronological principle. In particular, this principle allows you to accurately trace the events taking place in the life of Naki Isanbet over the years.

In general, this collection can be perceived as a personal and social biography of Naki Isanbet.

At the same time, this collection provides a completely new objective view of literature and the science of culture, which are still used to unambiguously explain the complex processes that took place at the turn of the twentieth century. The

materials, presented in the collection, introduce us to the madrasah system of education, which occupied a large place in the history of Tatar culture. It should be noted that the collection conveys with remarkable ethnographic accuracy the environment, in which the writer described his childhood and youth in the works devoted to his brother. All these will enable Tatar literature, culture and the developing national cinema art to understand the national identity of the late nineteenth and early twentieth centuries and the realities of that time; the work will be interesting not only to the Tatar intellectuals, but also to a wide range of readers, as it fosters our national pride.

Let us note the works available in the collection that are directly related to the Tatar literary movement. These works are significant because they provide exhaustive answers to complex questions, including those concerning the personality of Galimjan Ibragimov, the works make an objective assessment of the complex relationships between the writers of that time.

In conclusion, we would like to note that at last the rich material and Naki Isanbet's previously unpublished works, relating to an underresearched period in the history of Tatar literature and culture, (the first half of the twentieth century) and distinguished by documentary authenticity, are entering the literary arena. It is possible that we will not be able to fully appreciate their significance from today's point of view. This collection of works by Naki agha certainly opens up new opportunities for literary researchers, since the materials [2], [3], [4], [5], [6], presented in it, contain a lot of historical

facts that can give answers to previously unanswered questions.

References

1. Nəkyj Isənbət: fənni-populyar žyentyk [Naki Isanbet: popular science collection] (2021) / Təz.: M.M. Həbetdinova. Kazan: Žyən, 736 b. («Shəheslərebez») (In Tatar)
2. Zahidullina D.F. (2021) Oluglarybyzny oylau [Glorifying the Great] // Vatany Tatarstan. 14 mart // URL: <https://vatantat.ru/2022/03/76808/> (accessed: 20.03.2023). (In Tatar)
3. Bakirov M.H. (2022) Halyk akademigy Nəkyj Isənbət [People's Academician Naki Isanbet] // Mədəni žomga. №32. 19 avgust. 14–15 b. (In Tatar)
4. Kashapova S. (2023) Isənbət halykka kajttı [Isanbet has returned to the people] // Mədəni žomga. 30 gijnvar // <http://madanizhomga.ru/news/eshleklemles/isanbat-xalykka-kaita> (accessed: 20.03.2023). (In Tatar)
5. Dramaturg həm galim Nəkyj Isənbətne isko aldylar [They honored the memory of the playwright and scientist Naki Isanbet] (2023) // Janalyklar. 23.01.2023. URL: <https://trt-tv.ru/tat/tatar-joze/dramaturg-h-m-galim-n-kyj-is-nb-tne-zurlap-isk-aldylar/> (accessed: 20.03.2023). (In Tatar)
6. «Žyən» fondy tarafynnan «Shəheslərebez» seriyasendə kyrenkle galim, Tatarstannyn halyk yazuchysy, galim-filolog həm fol'klorchy Nəkyj Isənbətkə bagyshlap nəsher itelgən fənni-populyar žyentykny tək"dim ity kichəse [Presentation of the popular science collection "Naki Isanbet", published by the Žyən Foundation in 2021.] // Intertat. 20.01.2023. // https://www.youtube.com/watch?v=Z_bFnnvLJ8Q. (accessed: 20.03.2023). (In Tatar)
7. Tatarstan dulkynynda. 29.06. 2022 [On the wave of Tatarstan. 29.06. 2022] // URL: <https://trt-tv.ru/radio-tatarstana/tatarstan-dulkynynda/tatarstan-dulkynynda-29-06-22/> (accessed: 20.03.2023). (In Tatar)

«НӘКЫЙ ИСЭНБӘТ» ИСЕМЛЕ ФӘННИ-ПОПУЛЯР ЖЫЕНТЫККА (ТӨЗ. М. ХӘБЕТДИНОВА, КАЗАН: ЖЫЕН, 2021. 736 Б.) БӘЯЛӘМӘ

Марсел Хәernas улы Бакиров,

Казан федераль университеты,

Россия, 420008, Казан ш., Кремлевская ур., 18 нче йорт,
bakirovvolk@mail.ru.

Мәкаләде 2021 елда «Жыен» фонды тарафыннан бастырылган «Нәкый Исәнбәт» исемле фәнни-популяр жыентыкка бәяләме бирелә. Китапка кергән материалның күбесе матбугатта беренче мәртәбә тулы рәвештә нәшер ителгән. Жынтыкка кертелгән фәнни мәкаләләр Нәкый Исәнбәтнең киң кырлы ижатын ачалар. Автобиографик һәм документаль материаллар татар халкының тарихында булган «ак таплар»ны юкка чыгаралар.

Төп төшенчәләр: Татар мәдәнияты, мирас, Нәкый Исәнбәт, Миләүшә Хәбетдинова, «Жыен» фонды

Нәкый Исәнбәт дигән исем татар әдәбиятында, мәдәниятендә эллә кайчаннан бирле үзенең житди һәм мәртәбәле урынын биләгән исемнәрдән. Шулай булса да аның шәхесе ул яшәгән заманның катлаулылыгы, традицион милли үсеш барышы белән яшисе урында, башка, директив рәвештә көчләп тагылган, борылышка кереп китәргә мәжбүр ителү аркасында моңарчы аңланылмый, шәхес куәсе тиешле дәрәжәдә бәяләнми калган иҗатчыбыз.

Без танышкан ошбу тупланма [1] Нәкый Исәнбәт шәхесен, XX гасырның беренче яртысында кадәр сузылган катлаулы тарихи тирәлекне, шул исәптән әдәби барышны объектив һәм житди күзлектән өйрәнергә мөмкинлек бирә торган материалларны эченә ала. Әйтергә кирәк, хезмәт үзәнчәлекле структура һәм билгеле бер тәртип белән төзелгән. Әлбәттә, төзүченең – киң кырлы эдип, галимнең үз кулы белән иҗат ителгән тормыш баскычларына, чорның корифейлары, шул исәптән Г. Ибраһимов белән булган мөнәсәбәтләренә кагылышлы үз бәясен, башка шәхесләргә кагылышлы материалларын хронологик принципка яраштырып бирүе үзен һичшиксез аклый. Шул исәптән әлеге принцип, Нәкый Исәнбәт тормышында булган вакыйгаларны чор, ягъни укучыга еллар агышы белән бәйлән шактый төгәл күзәтү мөмкинлегенә тудыра.

Тулаем бәя алганда, әлеге тупланманы Нәкый Исәнбәтнең шәхси һәм иҗади социаль биографиясе рәвешендә кабул итү мөмкинлегенә бар. Шуңа ук вакытта әлеге тупланма XIX гасырдан XX гасырга күчеш чорында барган катлаулы процессларны моңарчы бер төрле аңлатырга күнеккән әдәбият, мәдәният фәннәренә өр-яңа объектив караш белән сүрәтләнгән картинаны күз алдына бастыра. Янә килеп, әлеге тупланмада бирелгән материаллар татар мәдәнияте тарихында бик зур урын биләгән мәдрәсә белем бирү системасы белән дә таныштыры. Басым ясап әйтергә кирәк, жыентыкта эдипнең балачагына, агасына кагылышлы эсәрләрдә сүрәтләү тирәлегенә искиткеч этнографик төгәллек белән бирелгән. Бу да – татар әдәбиятына, мәдәниятенә, үсеп килүче милли кино сәнгәтенә XIX гасыр ахырына XX йөз башына хас милли жирлекне, заман реалияларын искиткеч жанлы һәм калку итеп аңларга, татарның зыялы катламына гына түгел, укучыларның киң катламына да бик кызык

булып, милли горурлыгыбызны көчәйтергә ярдәм итәр.

Инде жыентыкта урын алган, турыдан туры татар әдәби барышына караган хезмәтләргә билгеләп үтик. Бу эсәрләр шактый катлаулы булган сорауларга, шул исәптән Галимҗан Ибраһимов шәхесенә, шул чордагы эдипләр арасындагы четерекле мөнәсәбәтләргә объектив бәялүгә юнәлдерелгән шактый төпле җаваплар бирүе белән дә әһәмияткә ия.

Йомгаклап шуны әйтергә кирәк, ниһаят әдәбият майданына татар әдәбияты, мәдәнияте тарихындагы, күп ак таптардан торган чорга (XX гасырның беренче яртысына кадәр) документаль төгәллеккә белән аерылап торган бай материал һәм Нәкый Исәнбәтнең моңа кадәр бер кайда да басылмаган эсәрләре килеп чыга. Аларның әһәмиятен әле без бүгенгә көн каланчасыннан торып бәяләп тә бетерә алмыйбыздыр. Нәкый аганың бу тупланмасы, һичшиксез, әдәбият галимнәренә яңа мөмкинлекләр ача [2], [3], [4], [5], [6], [7] чөнки анда бирелгән материалларда моңарча билгесез булган сорауларга җавап бирерлек тарихи фактлар шактый.

Әдәбият

1. Нәкый Исәнбәт: фәнни-популяр жыентык / Төз.: М.М. Хәбетдинова. – Казан: Жыен, 2021. – 736 б. («Шәхесләребез»)
2. Заһидуллина Д.Ф. Олуларыбызны олылау // Ватаным Татарстан. 2021. 14 март // URL: <https://vatantat.ru/2022/03/76808/>
3. Бакиров М.Х. Халык академигы Нәкый Исәнбәт // Мәдәни җомга. 2022. №32. 19 август. 14–15 б.
4. Кашапова С. Исәнбәт халыкка кайтты // Мәдәни җомга. 2023. 30 гыйнвар // <http://madanizhomga.ru/news/eshlekle-mles/isanbat-xalykka-kaita>
5. Драматург һәм галим Нәкый Исәнбәтне искә алдылар // Яңалыklar. 23.01.2023. // URL: <https://trt-tv.ru/tat/tatar-joze/dramaturg-h-m-galim-n-kyj-is-nb-tne-zurlap-isk-aldylar/>
6. «Жыен» фонды тарафыннан «Шәхесләребез» сериясендә күренекле галим, Татарстанның халык язучысы, галим-филолог һәм фольклорчы Нәкый Исәнбәткә багышлап нәшер ителгән фәнни-популяр жыентыкны тәкъдим итү кичәсе // Intetnat. 20.01.2023. // https://www.youtube.com/watch?v=Z_bFnnvLJ8Q.
7. Татарстан дулкынында. 29.06. 2022 // URL: <https://trt-tv.ru/radio-tatarstana/tatarstan-dulkynynda/tatarstan-dulkynynda-29-06-22/>

**РЕЦЕНЗИЯ НА НАУЧНО-ПОПУЛЯРНЫЙ СБОРНИК «НАКИ
ИСАНБЕТ» (СОСТ. М.М.ХАБУТДИНОВА, КАЗАНЬ: ФОНД «ЖЫЕН»,
2021, 736 С)**

Марсель Хаernasович Бакиров,
Казанский федеральный университет,
Россия, 420008, г. Казань, ул. Кремлевская, д. 18,
bakirovvolk@mail.ru.

Статья носит характер рецензии на научно-популярный сборник «Наки Исанбет», выпущенный в издательстве «Жыен» в 2021 г. Ценность данного издания состоит в том, что в него включены материалы, ранее не изданные из-за цензуры. Круг научных статей, включенных в сборник, позволяют сформировать представление о многогранной научной деятельности ученого-энциклопедиста Наки Исанбета. Автобиографические и документальные материалы ликвидируют “белые пятна” в истории татарского народа.

Ключевые слова: Татарская культура, наследие, Наки Исанбет, Милеуша Хабутдинова, Фонд “Жыен”